پەیوەندی دنێڤبەرا دین و نەتەوی بونێ دا

خوشەڤی محمد صالح

ئەڤ ئەڤوەندی یە، ئەڤوەندیەکا ب هێزە و ئەڤ هێزە ذی وی دەمی دەردکەڤیت کو یەکەواییەکی بەینەهێزەکا کومەلایەتی و سەر ب دینی ڤە یان ب رێبازەکا ب دینی بوونێ ڤە دیتیە هێزەکا کاریطەر ل سەر جودابون و سەربوونا ڤی ئەنەوەیی.

ضێ دبیت رابەر و شێ شرەوێن بزاڤێن ئەنەوەیی بڤی رەنطی ئەکەبینە بن کاریطەریا دینی ڤە، بەل ل دەمێ ئەڤ بزاڤە ب هێز دبیت یان دشێت دەولەتێ شیک بیت، ڤێج ئرسا دینی دبیتە ئیک ذ هوکارێن کاریطەر. بو نونە ئەیوەندیا دێڤبەرا دەولەتا سەدەوی (1501- 1722) و مەزهەبێ شیعەیا دوازدە ئیمام ئەڤەر ئیانی یا، وانە دەستەلەتدارێن ئیرانێ، بەرێخ ونەدابا مەزهەبا شیعەو ئەڤەر شاه (ئیسماعیلێ سەفەوی) ئەڤ مەزهەبە ب دینێ رەسمی یێ ئیرانێ

ئەڤراڤەانەدبا، دا نەو ئەڤرو ئەڤەرێ وەلەتەکی یان ضارضوڤەیەکا سیاسی سەربو ب ناڤێ ئیرانێ و بڤێ ناڤبەتەندیا نەو بون نەدبوو، یان دەولەتا سوری و مەزهەبێ عەلەوی، ئەڤەر ب هەیبینی بێرێبنە مەسەل ئیلەندا ب تامی دبینی کو ئەڤەرێن دینی بو کارێن مەزهەبی رولەکێ ل رادە ب دەرمەزن دبینیت، ذبەرکو ئەڤ ئیلەندی یە سەر ب مەزهەبێ ئروسنانت وانە هەمان مەزهەبێ بەرینانیان داخازا یەکێی یێ دکەن دڤەل بریندانیا، بەل ئەڤێن سەر ب مەزهەبێ کاتولیک داخازا ذێک جودابوونێ دکەن، سوندایا کوماری خواز و رێکخراوا شی ئەی کو نوینەرێن ڤی ئەشکا ئیلەندیا نن، هەرضەندە دین ب نایەتی دێنێن مەزن وەکی ئیسلام، مەسیحی، بوزایی، وکوئنفوشیوسی، ئایینێ مللەتەکێ دیارکری نینن، شیایە درێکا مەزهەبی دا و شێکڤە طرێدانا جودادا کاریطەریا خو ل سەر دین بە بەیلن. ئەڤەر بێت و بنێرینە دین مەسیحی ب هەرسێ مەزهەبێن وێ یێن سەرەکی (ئەرتەدۆکس، کاتولیک، ئروسنانت) دێ بو مە دیار بیت کو کاریطەریا رەوشتی و سیاسی و کومەلایەتیا نەتەوا و بەرزەوەندیا هێزێن دەولەتا ذی ل سەر ڤی دینی طەلەکە ئەنارطە بونا ئەورونا ب سێ نشکێن دینی روذهەلتا ئەتیا ئەرتەدوکس، ناڤەراستا کاتولیک و روذئاڤا ئەتیا ئروسنانتی دێ ڤەهەینە وێ ئەنامێ کو ئەڤ دابون یان شێکئینانا دینێ نەذادی دبینە مەسەلەکا سیاسی و خو سەنادنێ.ئەڤەر ب هویربینی بەرێ خو بدەینە ناڤەروکا دینێ ئیرانێ ب هەردوونشکێن کوردی و فارسی ئێک مەسەل طرینط دێ بینی ئەوذی ئەوە کو ناڤەروکا دینێ ڤی وەلتی (زەردەشت، ئەهلێ حەق، شیعێن دوازدە ئیمام و نەسەوف) هەمان ناڤەروکا دینێ (مەیەرو زەردەشت وانە مروڤێ خودایی) و ئەرەنطێ مروڤ طەرایێ ئیرانینە. بەل دەربرینا ئیسلامێ، وەکی دینێ نەذادی مایەڤە و وەلت و دەولەتا ئیرانێ بەردەوام دوێ هەول دابون ئەڤ شرسا دینی بنارێزن و بەردەوامیێ بدەنێ.

مەسەلەکا دی یا طرینط دئرسا دینی دا هەیە، ئەوذی ئەوە کو هندەک ذ مللەتا ب ئەڤەرا جودایا دینی ڤە ئێت بوینە دوو مللەتێن جودا، وەکی جودایا دێڤبەرا سرب و کروانیا دا، دەمان دەمدا کو هەردوو سەر ب ئێک نەذاد و کەلتورێ سلڤیانن، سربیا ب ئەڤەرێ مەزهەبێ ئەرتەدۆکس ڤە ذ کروانیێن کاتولیک جودابونەڤە، نا رادا جودابونا رێزمان و رێنووسێ زمانی ذی سربی ب نیێن سیریلی د نیڤیسین و کروانی ذی ب نیێن لنینی. کروانی بەرەڤ مندێ دضن کو ذ کوماڤل زمانێ سلڤی دەرباز بب بونا خێزانا زمانێ لنینی (ئیتال، ئەرەنیسی، ئەسپانی، رومانی و نرنوطال) د ئەنام دا شرسا دینی و نەتەوەیی دبینە ئیکەیەکا ئێکڤە طرێدایی طەلەک جاران ذی ئێن هانینە ضارەکرن ذلیێ دەستەلت و دەولەتێن نەتەوەیی دا ذ بو ئێک بون و هەڤکاری بونێ وسەرضاڤکێن بون و